

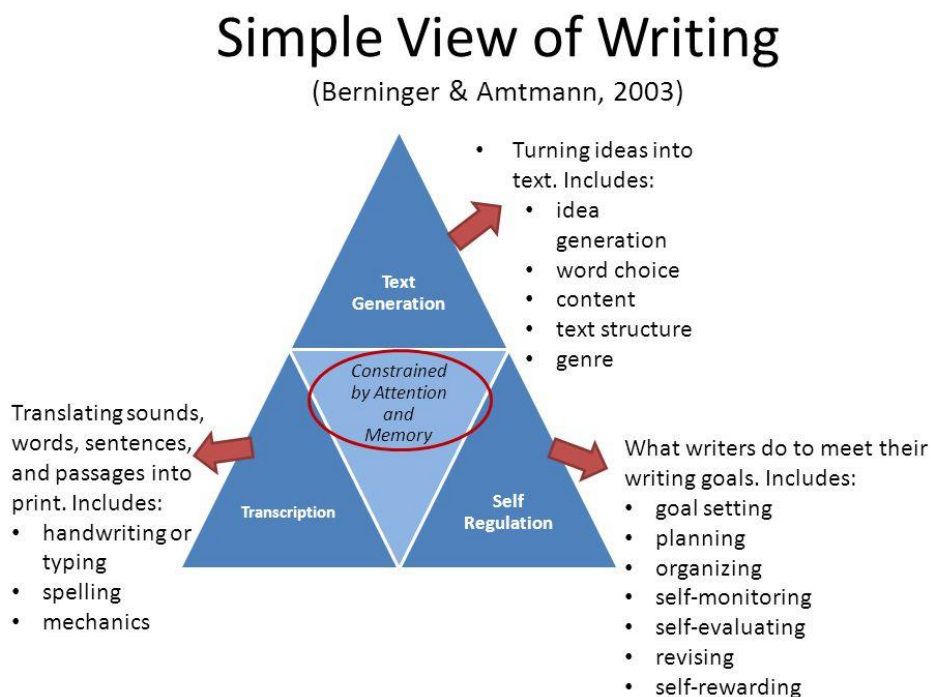
Lezing 1 - Het nut van goed handschriftonderwijs

Marjolein van Buuren MSc, docent HU

Aandacht voor schriftonderwijs komt vaak voort uit een slecht leesbaar handschrift. Vanuit diverse invalshoeken wordt dan geprobeerd het schrift te verbeteren. Wat daarbij werkt:

- Leer het kind wat handschrift leesbaar maakt.
- Geef bij het oefenen één spelregel mee.
- Oefen dat zonder andere cognitieve belasting.
- Geef feedback:
 - o Bevestig wat goed gaat.
 - o Doe het goed voor als het (nog) niet goed gaat.
- Evaluer samen het werk.

Schrijven, waaronder hand- en typschrift, is – net als lezen - een (niet zo simpel) cognitief en motorisch proces (Berninger et al, 2002; Berninger & Amtmann, 2003; Ahmed et al, 2022):

Nota bene: Marjolein gebruikte een vergelijkbaar model van Berninger en Ahmed (2002)

In haar lezing maakte ook Marjolein onderscheid in drie niveaus:

1. Teken & letterniveau
2. Schriftniveau
3. Tekstniveau

Zij benoemde daarnaast de noodzaak van vloeiend schrijven (tempo) en vloeiend lezen (leesbaarheid) voor de doelen van het domein Communicatie in de Definitieve conceptkerndoelen (SLO, 2025)

Lezing 2 - Schrijfonderwijs in tijden van AI

Prof. dr. Els Stronks, Universiteit van Utrecht

Vanuit haar interesse in taalmodellen en tekstanalyse vroeg Els Stronks zich af of en hoe studenten en scholieren met ‘chatbots’ werken bij het maken van teksten. Chatbots, toepassingen van AI, kun je met een opdracht (een ‘Prompt’) een tekst laten schrijven. Hoe accurater je ‘Prompt’, hoe exacter de tekst.

Studenten en scholieren blijken chatbots als ChatGPT veel te gebruiken, zoals bij het maken van verslagen, profielwerkstukken e.d. Maar, hoe werken die chatbots eigenlijk? Voor welke (soort) teksten zijn ze bruikbaar?

Chatbots werken op basis van de voorspelbaarheid van (groepjes) letters, zogenaamde tokens. Een chatbot wordt gevoed / getraind met bestaande tekst. Een tekst als ‘De Blauwbilgorgel’ van Cees Buddingh hoef je van een Chatbot niet te verwachten. Daar staan tot dan toe niet bekende woorden in.

IK BEN DE BLAUWBILGORGEL.

Ik ben de blauwbilgorgel,
Mijn vader was een porgel,
Mijn moeder was een porulan,
Daar komen vreemde kind'ren van.
Raban! Raban! Raban!

Cees Buddingh, 1953

Nota bene: dit voorbeeld is niet door Els gebruikt, maar ter illustratie toegevoegd.

2

Chatbots gebruiken de rekenkracht van de computer en geen ‘denkkracht’. Wat hij (zij?) niet traint, kan een Chatbot niet (re)produceren. Een schrijnend voorbeeld: de Chinese Chatbot Deep Seek levert geen tekst op over de Chinese studentenopstand in 1989. De Chatbot is daarop niet getraind. Manipulatie – i.c. het herschrijven van de geschiedenis – ligt op de loer.

(<https://www.youtube.com/watch?v=BPIJ4OfRUo4&pp=ygUWc3R1ZGVudGVub3BzdGFuZCBDaGluYQ%3D%3D>).

Nota bene: dit beeld is door Els Stronks benoemd en daarom toegevoegd

Waar kun je een chatbot voor gebruiken?

Een Chatbot is dus geen zelfstandig functionerende intelligentie! Reflectie op de eigen tekst en het leggen van verbanden tussen gebeurtenissen is voor een chatbot lastig.

Chatbots zijn goed – en worden steeds beter - in teksten die gereproduceerd kunnen worden. Denk daarbij aan functionele teksten als beschrijvingen, advertenties, opsommingen en informatieve teksten. Naarmate ze beter zijn getraind worden de teksten beter en niet meer te onderscheiden van door een mens geschreven. Sterker nog: de teksten zijn veelal zo goed en doortimmerd dat lezers de voorkeur geven aan de chatbottekst. Maar, een chatbot maakt altijd een representatie van bestaande informatie.

Waar kun je een chatbot niet voor gebruiken?

Wat wij kunnen en wat een chatbot niet kan, is bijvoorbeeld, onder andere op wetenschappelijk niveau:

- Nieuwe verbanden aantonen.
- Tot dan toe onbekende redeneringen opzetten.
- Nog onbekende argumentaties formuleren.

Op een sociaal, intermenselijk en persoonlijk niveau geldt dat ook voor o.a.:

- Persoonlijke teksten schrijven.
- Eigen overpeinzingen en gedachtes formuleren.
- Eigen normen en waarden verwoorden.
- Delen van emoties en gedachtes met anderen.
- Schrijven over eigen, persoonlijke ontwikkeling.
- Creatief taalgebruik, bijvoorbeeld door het bedenken van (nog) niet bestaande woorden bedenken (doemdenker, regelneef, hipster, vliegschaamte, etc.).
- Teksten schrijven met een eigen redenering of opvatting.
- Echte emoties verwoorden (niet beschrijven).
- Kritisch reflecteren op eigen handelen.
- Enzovoort.

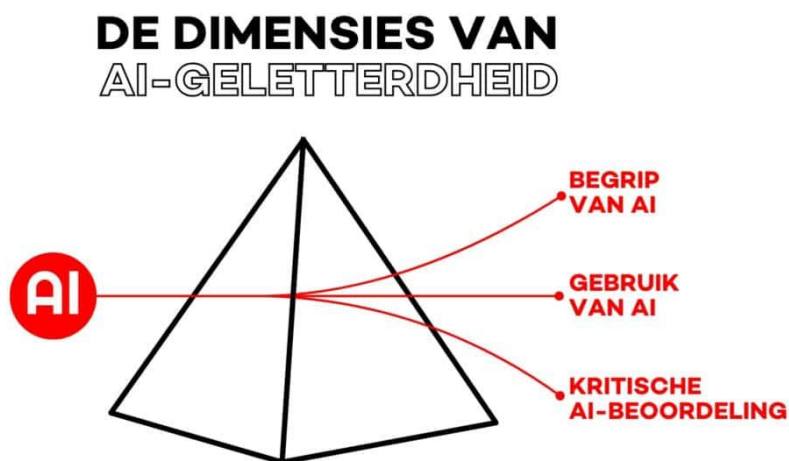
Dat is dus eigenlijk alles wat de 'eigenheid' van ons mensen te maken heeft, dat wat ons menselijk maakt. Dat maakt ons uniek en kan de focus zijn voor het – toekomstig – onderwijs in schrijven. Meer tijd en aandacht besteden aan het persoonlijke en creatieve schrijven.

Lezing 3 - De brug tussen taal en technologie: Werken aan bewuste digitale geletterdheid in het taalonderwijs

Emmy Stevens MA, Tilburg Center of the Learning Sciences (Tilburg University)

In het huidige onderwijs wordt een steeds groter beroep gedaan op Digitale geletterdheid, het om kunnen gaan met generatieve AI. Generatieve AI is een vorm van Artificial Intelligence die op basis van een geformuleerde vraag of zoekterm - een 'Prompt' - automatisch content genereert die voortkomt uit de informatie waar de chatbot over beschikt / op is getraind. Chatbots als ChatGPT en Deep Seek werken op deze manier.

Leerlingen, docenten en ouders moeten over de kennis en vaardigheden beschikken om generatieve AI verantwoord te kunnen gebruiken, En..., ze moeten in staat zijn kritisch te reflecteren op het resultaat.

4

Nota bene: In haar presentatie gebruikte Emmy Stevens een vergelijkbare afbeelding

Hoe doe je dat?

- Kennis over...

Weten dat een chatbot alleen aangeleerde informatie reproduceert, wat daar de voordelen en nadelen van zijn, hoe betrouwbaar het resultaat is en welke (on)mogelijkheden de toepassing kent is belangrijk om AI op waarde te schatten.

- Vaardigheid in...

Om de door hen gewenste resultaten te bereiken moeten gebruikers de juiste vragen leren stellen. Een accurate 'Prompt' levert meer exacte informatie en een beter resultaat op.

- Reflectie op...

Kan de gebruiker inschatten of het resultaat voldoende kwaliteit biedt, of er sprake is van onvolledige informatie of zelfs van manipulatie.

In een bijdrage aan de 37^e HSN-Conferentie trekt Emmy Stevens eerder al als conclusie:

‘In een wereld die gedomineerd wordt door digitale media biedt het schoolvak Nederlands een onmisbare basis voor het ontwikkelen van de kennis, vaardigheden en kritische reflectie die nodig zijn om hier effectief in te navigeren.’

De rol van aanbieders

De ontwikkelaars van chatbots – zoals Open AI, Microsoft, DeepSeek en Meta - hebben een niet te stoppen ontwikkeling in gang gezet. Of dat vanuit maatschappelijke betrokkenheid is gebeurd, is discutabel. Immers, het zijn bedrijven die rendabele producten en winst willen maken. Dat bereiken ze o.a. door het ‘vermenselijken’ van chatbots.

Om ervoor te zorgen dat leerlingen, docenten en ouders op een verantwoorde manier met deze vorm van generatieve AI omgaan, is onderwijs in kennis van, vaardigheid in en reflectie op AI onmisbaar.

Verder lezen?

- <https://didactieknederlands.nl/2024/03/bewuste-digitale-geletterdheid-in-het-onderwijs-taalmodellen-onder-de-loep/>
- <https://hsnbundels.taalunie.org/bijdrage/bewust-digitaal-geletterd-hoe-om-te-gaan-met-generatieve-ai-bij-het-schoolvak-nederlands/>